

GÖDÉNÉ TÖRÖK ILDIKÓ

Egy XX. századi falusi tanító narratívái

Témaválasztásom indoka kettős: az egyik ok az, hogy az iskolák, a pedagógusok helyzete ma egyike a legégetőbb társadalmi kérdéseknek, a másik pedig szubjektív indok. Pedagógus családból származom. Szűkebb és tágabb rokonságomban a hajdanvolt időkben és ma is sok tanító volt és van. Kötődésemet a témához mindezek mellett életem legmeghatározóbb idejével, a gyermekkorommal is magyarázhatom. Az iskolával egy épületben laktunk, s lakik az édesapám ma is. Nekem az iskola volt a természetes életközege, ahol a gyermekzsivaj szeptembertől júniusig tartott. A nyári szünet pedig a játék mellett számomra a felfedezések időszaka volt. Az iskolapadlás kincseit kutattam, s az számomra éppolyan kifogyhatatlan kincseshánya volt, mint Móricz Zsigmond Hét krajcárjában a gépfia. Csak oda kellett nyúlni, s mindjárt volt „terüljastalkám”, voltak régi tankönyvek, elfelejtet anyakönyvek, porosodó irathalmazok.

Előzmények

Sok érdekes dolgot találtam, s ez indította el az érdeklődésemet, hogy mindezek alapján megismerjem iskolám múltját, azét az iskoláét, ahol én is tanultam, ahol először írtam le fogalmazás órán, hogy tanár szeretnék lenni. Ma sem tudok úgy elmenni az iskola előtt, hogy ne rohanjanak meg az emlékeim. Hálásan gondolok vissza tanítóimra, akik elindítottak az úton, akik most is figyelemmel kísérik munkámat. Ady Endrével vallom:

„Én iskolám, köszönöm most neked,
Hogy az eljött élet-csaták között
Volt mindig hozzám víg üzeneted.” [1]

Sok év telt el. 2012-t írunk ma. Az oktatásnak minden korban és minden társadalmi rendszerben nagy jelentősége volt, de különösképpen nagy hangsúlyt kap a jelenben, hiszen korunk társadalmát, benne a pedagógusokat ma olyan szorító problémák foglalkoztatják, mint egyes iskolák anyagi helyzete, ebből adódóan megszűnése, összevonása. Ezzel a párhuzamosan rettegett veszély a következmény: a pedagógusállások megszűnése, a pedagógusfizetések alacsony volta, a növekvő óraszámok és a bizonytalanság. Ez a jelen.

Oktatás Sopronkövesden

Pillantsunk be az oktatásügy történetébe, s nézzük meg, milyen volt egy kis faluban élő pedagógus, tanító helyzete. A falu, Sopronkövesd, a Dunántúl nyugati szélén, közel a Kisalföld pereméhez, az Alpok lábánál húzódik meg.

Első írásos említése egy 1326-ból származó királyi oklevél szerint: Kwesd. A falu története az egymást követő főúri családok: a Kanizsayak, a Nádasdyak, a Széchenyiek története. A XVIII. század végén és a XIX. század első felében a falut német faluként tartják számon és Gissing néven jelölik. 1836-tól már magyar faluként emlegetik, és a plébánia anyakönyvének Német-Kövesd a felirata.

Az egykori források említik, hogy a falunak volt már iskolája a templommal szemben. Régi zsuffedeles pajta volt az iskola, melyben a gyerekek által készített lócák helyettesítik az iskola padjait. A tanítólakás egyazon épületben van az iskolával. Az iskola a népes iskolák közé tartozik, ahol a cél: a legelemibb ismeretekre megtanítani a falu gyermekeit. A gyermekek 3 osztályra különülnek. Alsó fokon az olvasás, közép fokon a szép írás, felső fokon a számolás elsajátítása volt a cél.

Az iskolamestert jórészt természetben fizetik. A bért a falubeliek vagyoni helyzete alapján határozzák meg. A tanítást az 1868. évi népoktatási törvény szabályozza, mely előírja minden 6-12 éves fiú és leány mindennapos iskolai és 12-15. évig az ismétlő iskolai tankötelezettséget. A törvény meghatározza az elemi iskolában tanítandó tárgyakat és a heti kötelező óraszámot, valamint az ideális tanító feladatait.

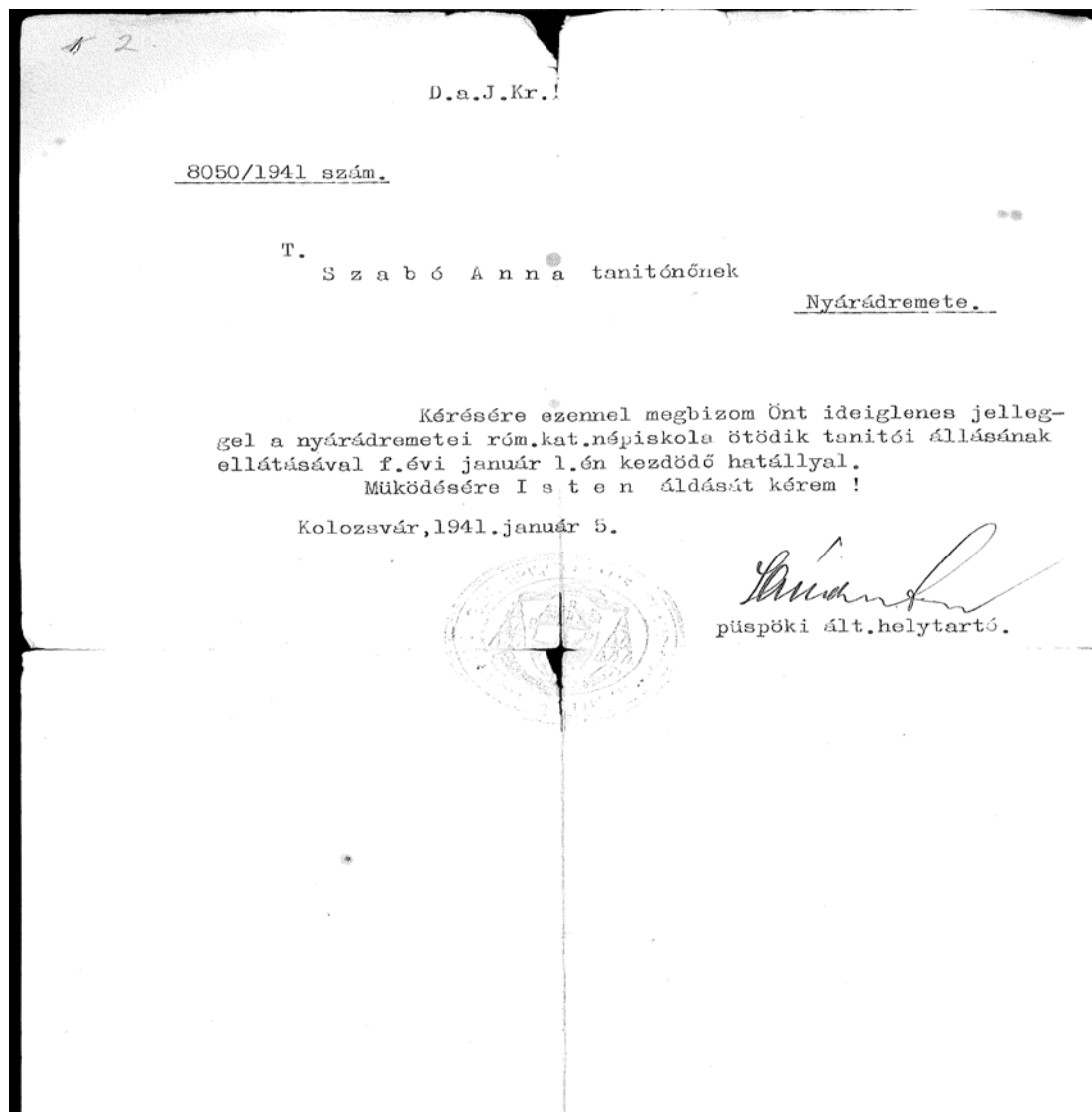
- Köteles mindkét nemen lévő iskolaköteleseket kedden és csütörtökön délután három óráig, a többi napokon egész napon át 5 óráig a törvényszabta tantárgyakban oktatni, kedden és csütörtökön kettő órán át tanítani.
- Az isteni szolgálaton vasárnap és ünnepnapokon úgy, mint köznapokon orgonálni és énekelni, azonfelül szombaton délután a Boldogságos Szűz Mária tiszteletére litániát tartani, keresztelésen és esketésen jelen lenni.
- Szent György napjától kezdve Szent Mihályig bezárólag minden újhold vasárnap reggeli 6 órakor az Agghegyen litániát tartani.
- Páduai Szent Antal napján és ennek nyolcadán Szent Antal szobra előtt litániát tartani.
- Minden nyilvános körmeneten a kántori teendőket ellátni.
- A szentségek kiszolgáltatásánál segédkezni, harangozni.

A tanítóválasztás ügyében az iskolaszék döntött. A jelentkezők, a pályázók közül az iskolaszék először 3 tanítót választott ki, s ha a jelölésüket a püspök is jóváhagyta, akkor került sor a próbatételre, mely a templomban zajlott. Végezetül azt választották, aki a legjobban tudott orgonálni, akinek legjobb volt az énekhangja. Ő lett a kántortanító, a főtanító.

Egy pályakezdő tanító

A megtett út nehézségeire édesanyám irataiból kaptam magyarázatot, eligazítást. 1940. július 22-én szerzett néptanítói oklevelet a Kőszegi Katolikus Tanítóképzőben, jeles eredménnyel. Eljött a szeptember, állást sehol sem kapott. Közben nagyapámat a visszacsatolt Nagyváradra helyezték szolgálatra. Természetesen vele ment a család, és itt adta be édesanyám a kolozsvári Püspöki Helynök úrnak kérelmét, hogy mint tanítót alkalmazzák. Ehhez a kérelemhez csatolta az oklevelét, születési anyakönyvi kivonatát, valamint illetőségi, orvosi és erkölcsi bizonyítványát.

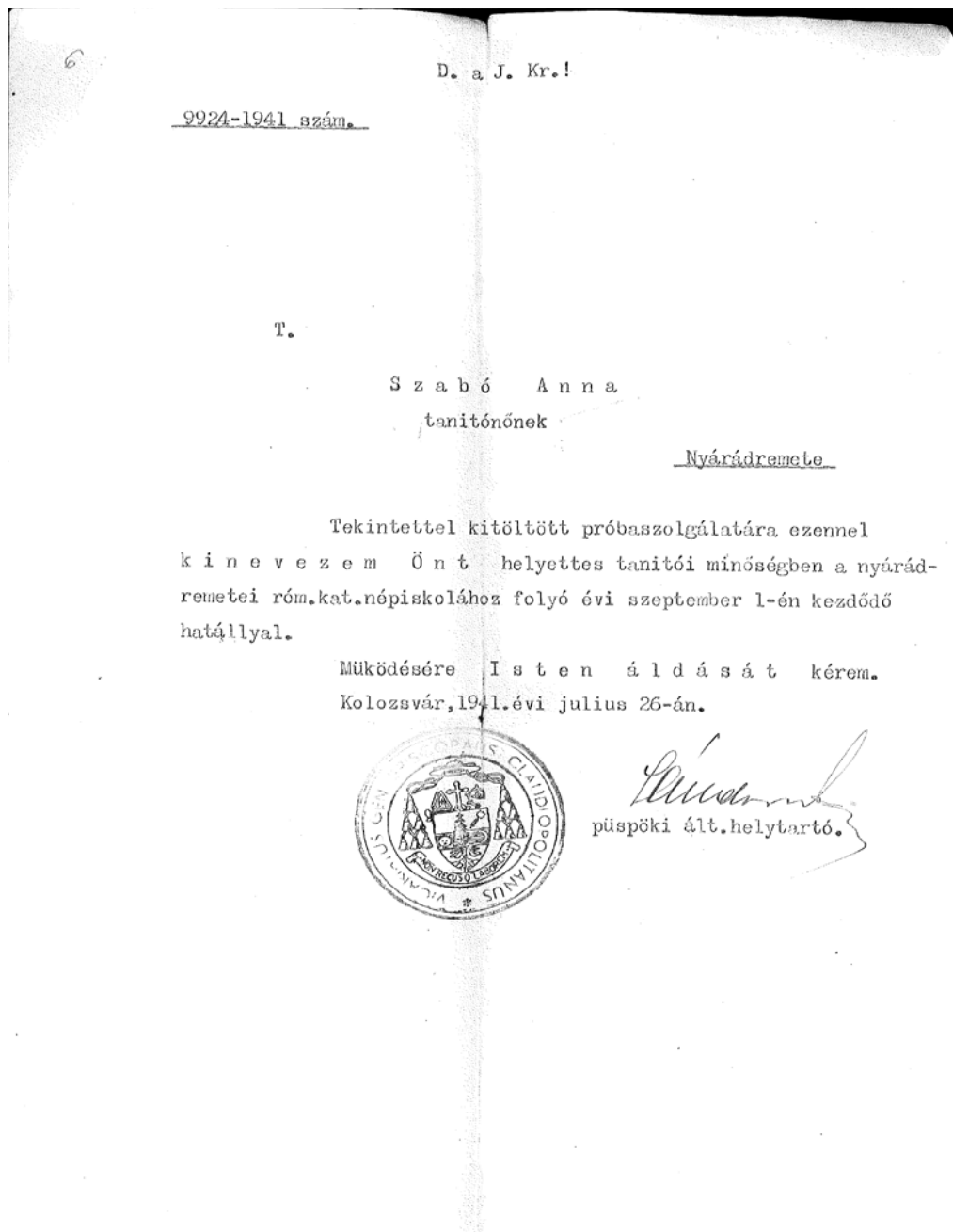
1941. január 5-én a kolozsvári püspöki helytartó levele megérkezett a következő szöveggel: „Kérésére megbízom Önt ideiglenes jelleggel a nyáradremetei róm. kat. népiskola ötödik tanítói állásának ellátásával.”

1. ábra: Megbízólevél

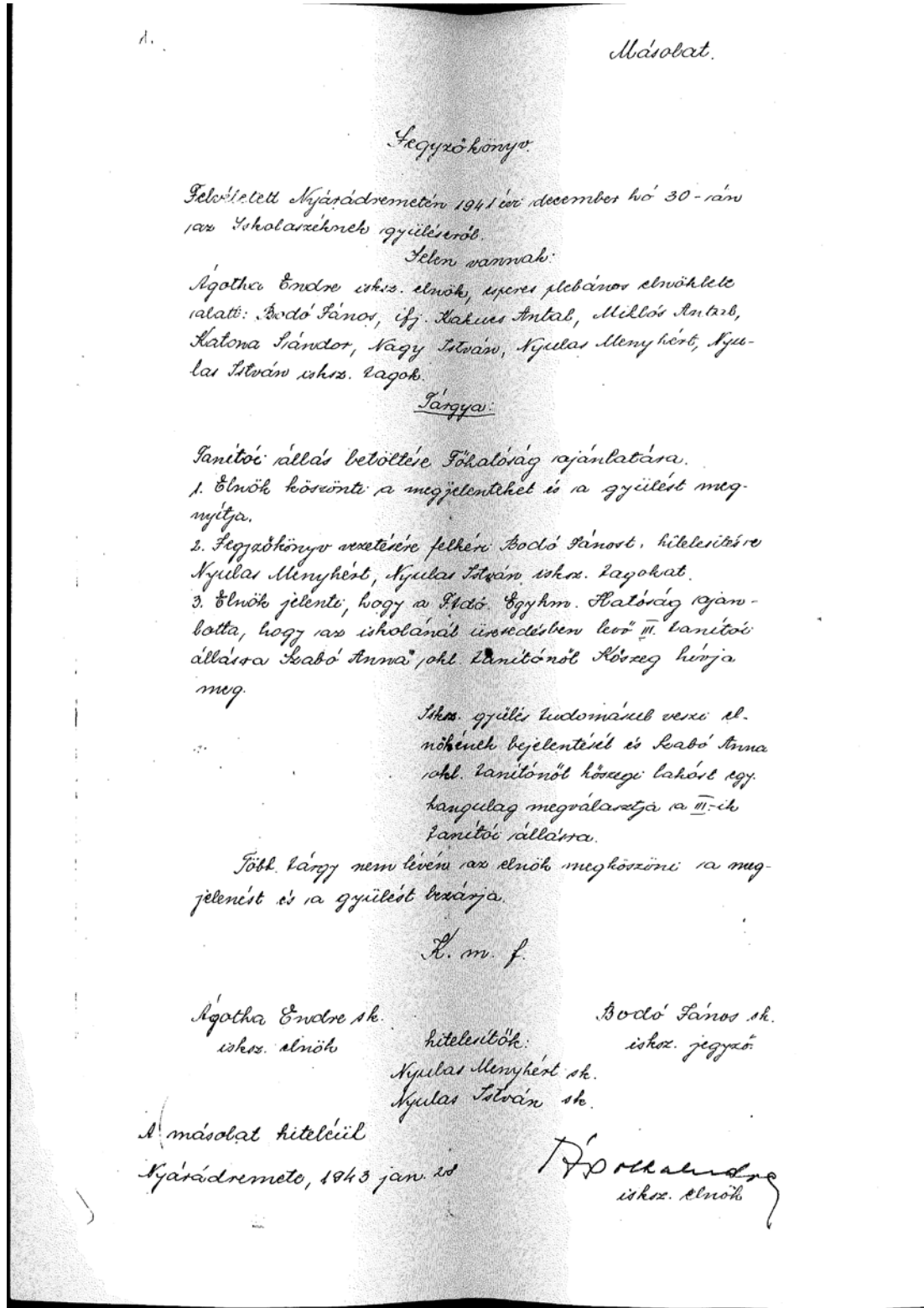
A megbízásból kitűnik, hogy megbízása ideiglenes jelleggel történt. 1941. január 16-án a Marostorda megye királyi tanfelügyelője előtt édesanyám letette az esküt. „Én Szabó Anna esküszöm..., hogy a tanítói tisztemmel járó kötelességeket mindenkor lelkiismeretesen, híven és pontosan teljesítem és a gondjaimra bízott ifjúságot a magyar haza szeretetében és valláserkölcös szellemben fogom nevelni.”

Fél évig ideiglenes tanító volt édesanyám, majd kérelmére *helyettes* tanítónak nevezték ki 1941. július 26-án.

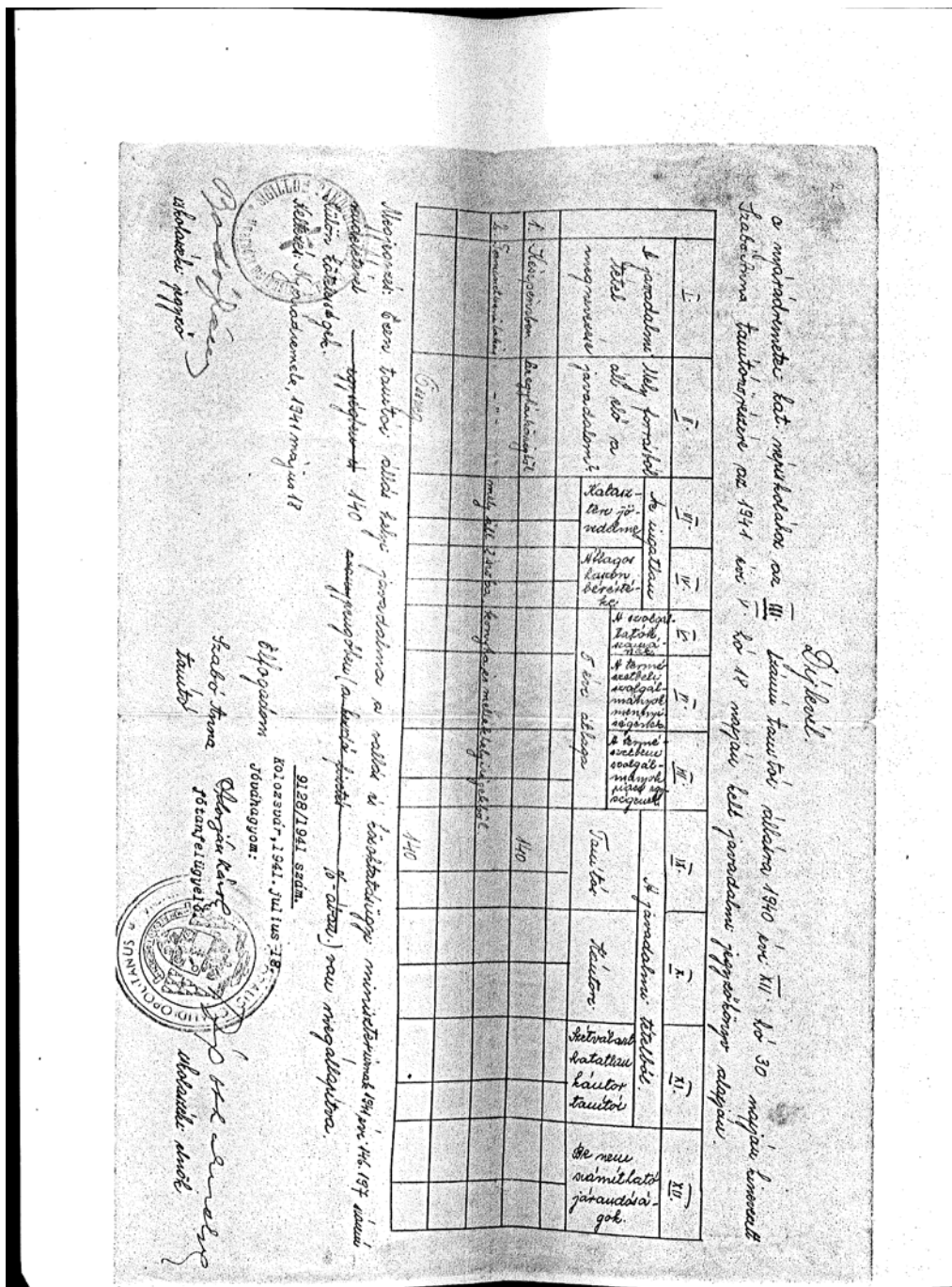
2. ábra: Kinevezés

Érdekes mondat fordul elő kinevezésében: „kitöltött próbaszolgálatára.” Mennyi munka, milyen helytállás kellett ahhoz, hogy mint a mesékben, „kitöltse a próbaszolgálatot.” A nyárádremetei iskolaszék a Főhatóság ajánlatára édesanyámat meghívta az iskolánál üresedésben lévő III. állásra.

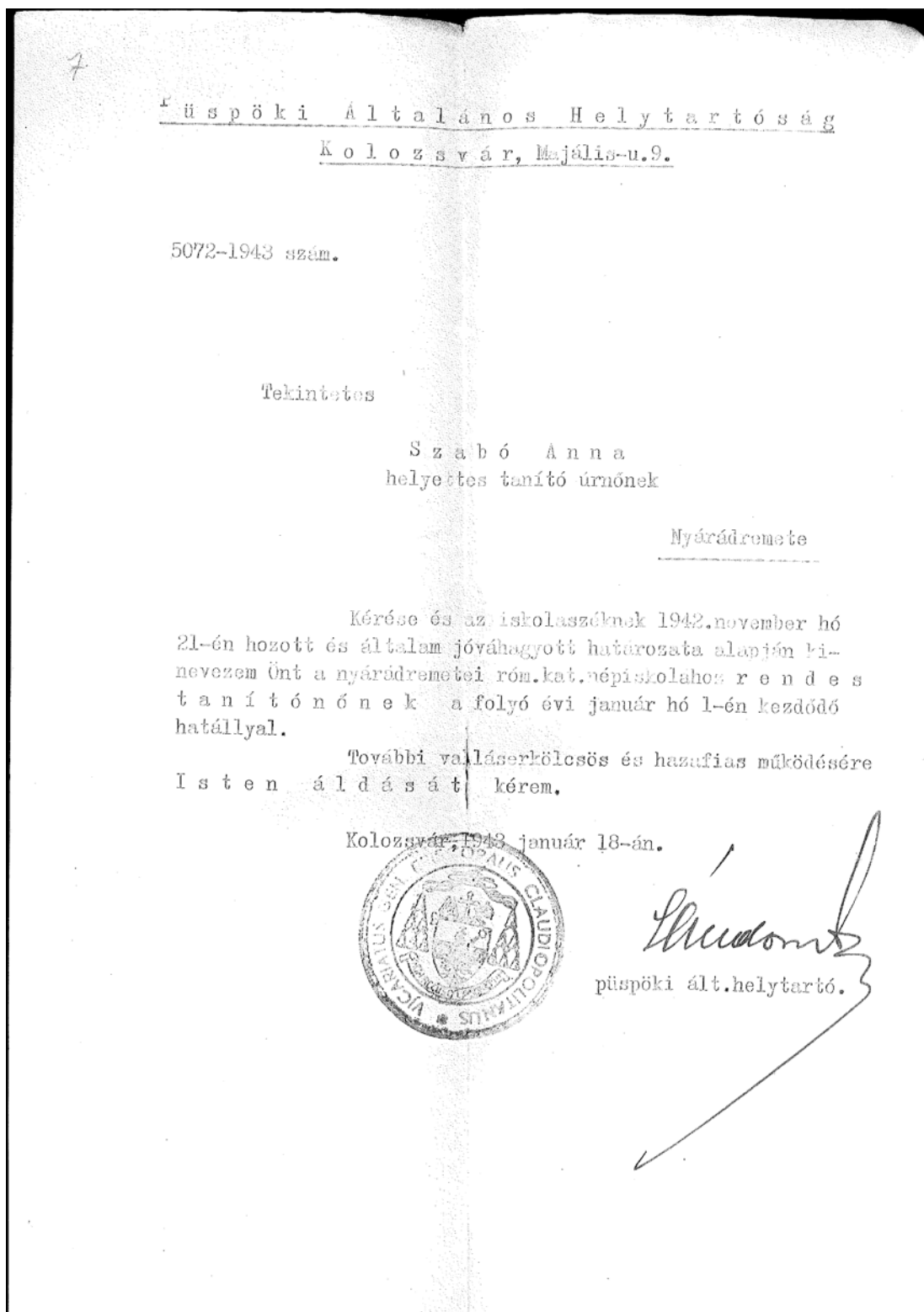
3. ábra: Jegyzőkönyv

1941. május 18. keltezésű díjlevele fizetését 140 pengőben állapítja meg. Természetbeni juttatása 2 szoba, konyha és mellékhelyiségek.

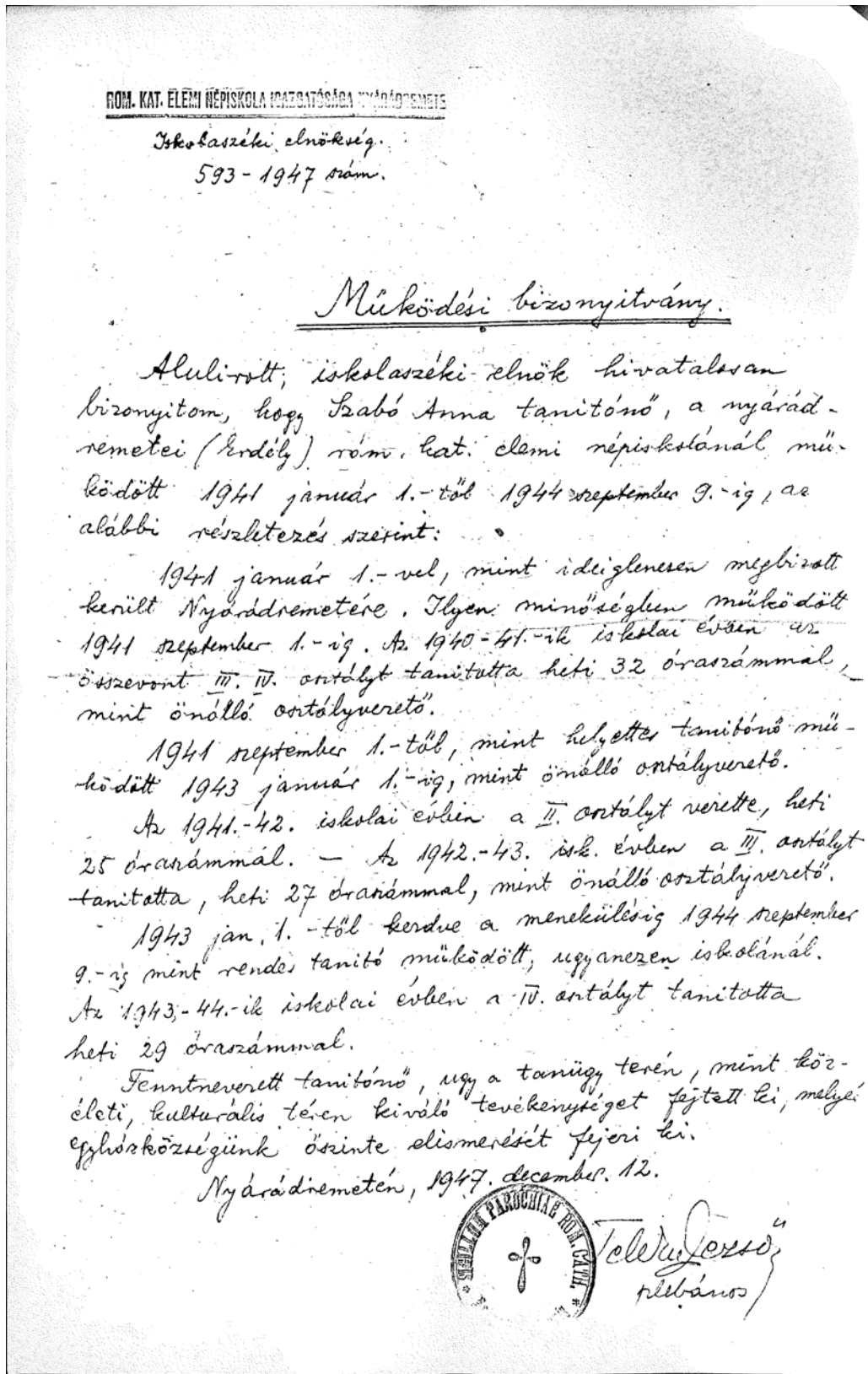
4. ábra: Díjlevél

Csak ezek után gondolhatott arra, hogy kérelmezze *rendes* tanítónak való kinevezését.

5. ábra: Kinevezés rendes tanítónőnek

1943 januárján került sor véglegesítésére. Pedagógus életének idejéről a Működési bizonyítvány tanúskodik.

6. ábra: Működési bizonyítvány

Érdemes megfigyelni, hogyan jutott végleges álláshoz, milyen fokozatokat kellett bevárnia, míg eljutott az ideiglenestől a rendszeres tanítói kinevezésig. Másodszor pedig, hogy milyen

óraszám (27,29) kellett tanítania osztályokat (III., IV., osztály), s ezen kívül még közéleti és kulturális területen is munkálkodnia kellett.

Ma is sokat beszélünk a pedagógusok elhelyezkedési nehézségeiről, az óraszámok emeléséről, de elgondolkodtató, hogy ez már 69 évvel ezelőtt is így volt.

A történelmi események miatt később visszakerült édesanyám Magyarországra, s aztán kezdődött az álláskeresés előlről. Bár az ő esete egyedi, de általános volt az, hogy az álláskeresőnek valóban ki kellett állnia a próbákat, s helyt állni minden körülmények között.

Nehéz volt? Biztosan az. Ez is bizonyítja, hogy minden korban szolgálat és hivatás volt a pedagógus munkája, s az ma is. Nem volt könnyű, ma sem az, de érdemes volt akkor is és most is az.

Az ő példája, rám hagyományozott szellemisége alapján vallom azt, amit Gyergyai Albert szavai méltóan fejeznek ki helyettem: A jó tanár nemcsak pedagógus, hanem kertész, filozófus, esztétikus, lélekbúvár és mesterember egy személyben, s nem csak tudását közvetíti – bár az sem kevés –, hanem példát ad, jellemet formál, ültet, gyomlál, olt és szemez, mint a kertész, életet visz a könyvekbe, a könyveken keresztül a tanításba, állandó eleven hidat épít az eszmény és a mindennap, az elvontság és tapasztalás közé.

JEGYZETEK:

Ady Endre: *Üzenet egykori iskolámba*, Szépirodalmi Könyvkiadó 1977, Budapest